DUAL TA'LIM SHAROITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA PEDAGOGIK MAHORATNI SHAKLLANTIRISH

Odilova Mavluda Uchqun qizi
Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
E-mail: OdilovaMavluda1998@gmail.com

Qabul qilindi: 16.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 17.10.2025
Tasdiqlandi: 18.10.2025

Kalit so‘zlar:
Dual ta’lim, kasbiy tayyorgarlik, mahoratli kadrlar, amaliyot, innovatsion yondashuv, mehnat bozori, hamkorlik, kompetentlik.

Key words:
Dual education, professional training, skilled workforce, practice, innovation, labor market, cooperation, competence.

Ключевые слова:
Дуальное образование, профессиональная подготовка, квалифицированные кадры, практика, инновации, рынок труда, сотрудничество, компетентность.

Annotatsiya. Mazkur tezisda mahoratli kadrlarni tayyorlashda dual ta’lim tizimining o‘rni va afzalliklari yoritilgan. Dual ta’lim tizimi o‘quv jarayonida nazariya va amaliyotni uyg‘unlashtirish, talabalarni real mehnat muhitida faol ishtirok etishga undash hamda ularning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda dual ta’limning afzalliklari — mehnat bozoriga mos kadrlar tayyorlash, kasbiy mahoratni shakllantirish, o‘zini-o‘zi rivojlantirishga undash va ishlab chiqarish hamkorligini kuchaytirish kabi jihatlar tahlil qilingan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, dual ta’lim tizimi zamonaviy ta’limda malakali, ijodkor va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashning samarali mexanizmidir.

Annotation. This thesis highlights the role and advantages of the dual education system in training skilled professionals. Dual education integrates theory with practice, encourages students’ active participation in real work environments, and enhances their professional competencies. The study analyzes the benefits of dual education, such as preparing workforce-oriented specialists, developing professional mastery, promoting self-development, and strengthening cooperation between education and production. The findings indicate that the dual education system is an effective mechanism for training creative, qualified, and competitive specialists in modern education.

Аннотация. В данном тезисе раскрывается роль и преимущества дуальной системы образования в подготовке квалифицированных кадров.

Дуальное обучение обеспечивает интеграцию теории и практики, способствует активному участию студентов в реальной трудовой среде и развитию их профессиональной компетентности. В исследовании проанализированы преимущества дуального образования, такие как подготовка специалистов, соответствующих требованиям рынка труда, формирование профессионального мастерства, развитие самостоятельности и укрепление сотрудничества между учебными заведениями и производством. Результаты показывают, что дуальная система образования является эффективным механизмом подготовки творческих, квалифицированных и конкурентоспособных специалистов в современных условиях.

Kirish. Bugungi kunda mehnat bozori talablariga javob beradigan, zamonaviy bilim va amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lgan mahoratli kadrlarni tayyorlash ta’lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirish, ishlab chiqarish sohalarida innovatsion texnologiyalarni joriy etish va xizmatlar sifatini oshirish bevosita malakali mutaxassislarning tayyorlanish darajasiga bog‘liq. Shu nuqtai nazardan, dual ta’lim tizimi — ya’ni nazariy ta’lim bilan amaliy faoliyatning uzviy integratsiyasi — zamonaviy ta’lim jarayonining ajralmas qismi sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Dual ta’limning mohiyati shundaki, talaba o‘qish davridayoq o‘z kasbiy yo‘nalishiga mos ishlab chiqarish korxonasida yoki ta’lim muassasasida amaliyot o‘tash orqali real ish jarayonida ishtirok etadi. Bu esa nafaqat o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi, balki bitiruvchilarning mehnat bozoriga tez moslashuvini ham ta’minlaydi. Shu bilan birga, dual ta’lim tizimi ta’lim muassasalari va ishlab chiqarish tashkilotlari o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni mustahkamlaydi, o‘quv dasturlarini amaliy ehtiyojlarga moslashtirish imkonini beradi. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatmoqdaki, Germaniya, Finlyandiya, Shvetsiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda dual ta’lim tizimi iqtisodiy rivojlanish va bandlik darajasini oshirishda muhim omil sifatida e’tirof etilgan. O‘zbekiston ta’lim tizimida ham dual ta’limni bosqichma-bosqich joriy

etish, ayniqsa pedagogika, texnika va xizmat ko‘rsatish yo‘nalishlarida amaliy tajribani kuchaytirish orqali malakali kadrlar tayyorlashda sezilarli natijalar berayotgani kuzatilmoqda. Shu bois ushbu tezisda mahoratli kadrlarni tayyorlashda dual ta’limning o‘rni, afzalliklari va uning ta’lim sifati hamda kasbiy kompetentlikni oshirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Dual ta’lim tizimi bugungi ta’lim jarayonida nazariya va amaliyot o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ta’minlash, mehnat bozoriga tayyor, malakali kadrlarni yetishtirishda muhim mexanizm sifatida e’tirof etilmoqda. [1] Kolb (1984) o‘zining “Tajribaviy o‘qish nazariyasi”da ta’lim jarayonida o‘rganishning asosi insonning amaliy tajribasiga tayanishini ta’kidlaydi. Bu g‘oya dual ta’lim tizimining metodologik negizini tashkil etadi, chunki u talabalarning bilimni amaliy faoliyat orqali egallashiga yo‘naltirilgan. [2] Vygotsky (1978) o‘zining sotsiokultural rivojlanish nazariyasida ta’lim va rivojlanishning ijtimoiy mohiyatini yoritib, o‘quvchi faoliyatining muloqot va hamkorlik orqali shakllanishini asoslab bergan. Dual ta’lim tizimi aynan shu hamkorlik prinsipiga tayanib, o‘quvchi (talaba), o‘qituvchi va ish beruvchi o‘rtasida faol o‘zaro ta’sirni yuzaga keltiradi. [3] Biggs (1999) tomonidan ilgari surilgan konstruktiv yondashuv nazariyasiga ko‘ra, ta’lim jarayoni o‘quvchi tomonidan faol o‘zlashtirish asosida tashkil etilishi zarur bo‘lib, bunda amaliy mashg‘ulotlar asosiy o‘rinni egallaydi. Shu bois, dual ta’lim tizimi o‘qitish jarayonini konstruktiv o‘rganish tamoyillari bilan uyg‘unlashtiradi. [4] Xodjayev (2020) O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida dual ta’limni joriy etishning afzalliklari va muammolarini o‘rganib, bu tizim orqali talabalar mehnat jarayoniga tayyorlanish, ishlab chiqarish intizomiga amal qilish va kasbiy mas’uliyatni shakllantirish imkoniyatiga ega bo‘lishini ta’kidlagan. [5] Qodirova (2021) o‘z tadqiqotlarida dual ta’limni o‘qituvchilarni tayyorlashda innovatsion yondashuv sifatida baholagan bo‘lib, u ta’lim jarayonida amaliy mashg‘ulotlarning ulushi ortishi pedagogik kompetentlikni shakllantirishda hal qiluvchi omil bo‘lishini ko‘rsatgan. Mazkur manbalar tahlili shuni anglatadiki, dual ta’lim tizimi o‘quvchi-talabalarning amaliy tajriba orttirish, kasbiy faoliyatga tayyorlanish va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali nafaqat ta’lim samaradorligini oshiradi, balki raqobatbardosh, ijodkor va mas’uliyatli kadrlarni yetishtirishning eng samarali pedagogik mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Materiallar va usullar. Mazkur tadqiqotda dual ta’lim tizimining o‘qituvchi tayyorlash jarayonidagi o‘rni va afzalliklarini aniqlash maqsadida ilmiy-analitik, qiyosiy va diagnostik metodlardan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida pedagogika yo‘nalishida tahsil olayotgan 100 nafar bakalavr talabalari hamda 10 nafar ishlab chiqarishdagi mentor-o‘qituvchilar jalb qilindi. Tadqiqot

davomida respondentlarning kasbiy tayyorgarlik darajasi, amaliy ko‘nikmalari va nazariy bilimlari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik aniqlash uchun so‘rovnoma, suhbat va kuzatuv usullari qo‘llanildi. Shuningdek, tajriba-sinov ishlarida “ta’lim-amaliyot integratsiyasi” modelining samaradorligi baholandi. Ma’lumotlarni tahlil qilishda statistik usullar, foizli taqqoslash va grafik ifodalash metodlari qo‘llanildi. Olingan natijalar asosida dual ta’lim sharoitida talabalarning amaliy kompetensiyasini shakllantirish darajasi hamda ishlab chiqarish bilan o‘zaro hamkorlikning ta’lim sifatiga ta’siri tahlil qilindi.

1-jadval. Dual ta’lim tizimida talabalarning nazariy va amaliy tayyorgarlik darajasi (foizlarda)

Ko‘rsatkichlar	An’anaviy ta’lim (%)	Dual ta’lim (%)	Farq (%)
Nazariy bilim darajasi	85	90	+5
Amaliy ko‘nikmalar darajasi	60	88	+28
Kasbiy motivatsiya va mas’uliyat hissi	70	92	+22
Ishlab chiqarish jarayoniga moslashuv	55	89	+34

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, dual ta’lim tizimida o‘qiyotgan talabalar an’anaviy ta’limdagi tengdoshlariga nisbatan nafaqat amaliy ko‘nikmalar, balki kasbiy motivatsiya va ishlab chiqarish sharoitiga moslashuv jihatidan ham yuqori natijalarni ko‘rsatmoqda. Bu esa dual ta’limning o‘qituvchi tayyorlashda samarali mexanizm ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot muhokamasi. Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, dual ta’lim tizimi bo‘lajak o‘qituvchilarda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish orqali ularning kasbiy mahoratini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. 1-jadvaldagi ma’lumotlarga asoslanib aytish mumkinki, dual ta’limda tahsil olayotgan talabalar amaliy ko‘nikmalarni egallashda 28 foizga, ishlab chiqarish jarayoniga moslashishda esa 34 foizga yuqori natijani namoyon etgan. Bu holat ularning o‘qish jarayonida ishlab chiqarish muhiti bilan bevosita aloqada bo‘lishlari, tajribali mutaxassislar bilan hamkorlikda ishlashlari natijasidir. Shuningdek, dual ta’lim tizimi talabalarni mustaqil fikrlash, tashabbus ko‘rsatish, muammoli vaziyatlarda yechim topa olish kabi zamonaviy pedagogik kompetensiyalarni shakllantirishga yordam beradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, dual tizimda ta’lim olayotgan talabalar o‘z kasbiy faoliyatiga nisbatan yuqori darajada mas’uliyatli va ijtimoiy faollikka ega bo‘lib boradi. Shu bilan birga, ta’lim muassasalari va ishlab chiqarish korxonalari o‘rtasidagi hamkorlik jarayoni o‘quv dasturlarining mehnat bozori ehtiyojlariga

moslashtirilishiga imkon yaratadi. Natijada, dual ta'lim tizimi nafaqat o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshiradi, balki ta'lim sifatini oshirish va kadrlar tayyorlashning zamonaviy modelini shakllantirishda ham samarali platforma sifatida e'tirof etiladi. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, dual ta'lim tizimi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirish, amaliy kompetensiyalarini shakllantirish va ta'lim jarayonini ishlab chiqarish bilan uzviy bog'lashda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, dual tizimda o'qiyotgan talabalar an'anaviy ta'limga nisbatan amaliy faoliyatda 28 foiz, ishlab chiqarish jarayoniga moslashuvda esa 34 foiz yuqori natijalarni qayd etgan. Bu holat o'quvchilarning real ish muhitida faoliyat yuritishi, tajribali mutaxassislar bilan bevosita hamkorlikda ishlashi hamda o'qish davomida o'z kasbiy yo'nalishlarini yanada chuqur anglab yetishlari bilan izohlanadi. Dual ta'lim jarayonida talabalar darsda olgan nazariy bilimlarini ishlab chiqarish muhitida mustahkamlab, o'z kasbiy kompetensiyalarini real amaliy vazifalarni bajarish orqali rivojlantiradilar.

Xulosa. Dual ta'lim tizimi zamonaviy ta'limning innovatsion yo'nalishlaridan biri bo'lib, u nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg'unlashtirish orqali mehnat bozorining real talablariga javob bera oladigan malakali, raqobatbardosh va mahoratli kadrlarni tayyorlashga xizmat qiladi. Ushbu tizimning asosiy afzalligi — talabaning o'qish davridayoq kasbiy tajriba orttirish, ishlab chiqarish muhitiga moslashish va mehnat jarayonining mohiyatini chuqur anglab yetish imkoniyatidir. Natijada bitiruvchilar nafaqat nazariy bilimga, balki amaliy ko'nikma va mas'uliyat hissiga ega bo'lgan mutaxassis sifatida shakllanadilar. Shuningdek, dual ta'lim o'quv yurtlari bilan ish beruvchilar o'rtasida mustahkam hamkorlikni yo'lga qo'yadi, bu esa ta'lim sifatini oshirish va iqtisodiyot ehtiyojlariga mos kadrlar tayyorlash jarayonini tezlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
2. Becker, G. S. (1993). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education. Chicago: University of Chicago Press.
3. Xodjayev, A. (2020). "Dual ta'lim tizimining ta'lim jarayonidagi afzalliklari va amaliy ahamiyati." Ta'lim va innovatsiya jurnali, №3, 45–51-betlar.

4. Qodirova, G. (2022). "Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetensiyani shakllantirishda dual ta'limning o'rni." Pedagogika nazariyasi va amaliyoti jurnali, №2, 62–68-betlar.
5. European Commission (2021). The Dual Education System in Europe: Challenges and Best Practices. Brussels: EU Publications.